दद्यात् द्रवोदेयचतुर्गुणः"।"काथ्याच्चतुर्गुणं वारि–पादस्थं स्याच्चतुर्गुणम्। स्नेहात् स्नेहसमं क्षीरं कल्कस्तु स्नेहपादिकः। चतुर्गुणन्वष्टगुणं द्रवद्वैगुण्यतो भवेत्। पञ्चप्रभृति यत्र स्युर्द्रव्याणि स्नेहसंविधौ। तत्र स्नेहसमान्याऽऽरर्वाक् च स्याच्चतुर्गुणम्" चक्रद०। तत्र देयद्रव्यमानपरिभाषोक्ता। "अकल्ककौ निरारम्भः प्रा० त०तीर्थयात्राङ्गधर्म्मौ भाव०।दृढ़ताप्रसाधने चूर्णभेदे च। "तां लोध्रकल्केन कृताङ्गतैलाम्" कुमा०। "लोकालकीकलोऽकल्ककलिलोऽलिकुलालकः" माघः। पापाशये त्रि० मेदि०।

कल्कन न० कल्कं शाठ्यं करोति णिच्–भावे–ल्युट्। शाठ्याचरणे"चह कल्कने कल्कनं दम्भः शाठ्यं च"सि०कौ०।

कल्कफल पु० कल्कस्य विभीतकस्य फलमिव फलमस्याकारसाम्यात्। दाड़िमवृक्षे राजनि०।

कल्कि पु० कल्कोऽस्त्यस्य कार्य्यतया इन्। भगवतोदशमेऽवतारे तदाविर्भावप्रसङ्गादि कल्किपु० उक्तं यथा "व्याधिव्याधिजराग्लानिदुःखशोकभयाश्रयाः। कलिराजानुगाश्चेर्ष्यूयशोलोलनाशकाः। बभूवुः कालविभ्रष्टाः वणिकाः कामुकानराः। दम्भाचारदुराचाराश्चातमात्रविहिंसकाः। वेदहीना द्विजा दीनाः शूद्रसेवापराः सदा। कुतर्कवादवक्तारो धर्म्मविक्रयिणोऽधमाः। वेदविक्रयिणो व्रात्या रसविक्रयिणस्तथा। मांसविक्रयिणः क्रूराः शिश्नोदरपरायणाः। परदाररता मत्ता वर्णसङ्करकारकाः। क्षुत्क्षामाकाराः पापचाराः शठा मठनिवासिनः। षोडशाब्दायुषः श्यालबान्धवा नीचसङ्गमाः। विवादकलहक्षुब्धाः केशवेशविभूषणाः। कलौ कुलीना धनिनः, पूज्या वार्द्धुषिका द्विजाः। सद्ग्रासिनो गृहासक्ता गृहस्थास्त्वविवेकिनः। गुरुनिन्दापरा धर्म्मध्वजिनः साधुवञ्चकाः। प्रतिग्रहरताः शूद्राः परस्वहरणादराः। द्वयोः स्त्रीकारउद्वाहः शठे मैत्री, वदान्यता। प्रतिदाने, क्षमाऽशक्तौ, विरक्तिःकरणाक्षमे। वाचालत्वञ्च पाण्डित्ये, यशोऽर्थे धर्म्मसेवनम्। धनाढ्यत्वञ्च साधुत्वे, दूरे नीरे च तीर्थता। स्नानमात्रेण विप्रत्वं, दण्डमात्रेण मस्करी। अल्पशस्या वसुमती नदीतीरेऽवरोपिता। स्त्रियो वेश्यालापसुखाः स्वपुंसा त्यक्तमानसाः। पराक्षलोलुपा विप्राश्चण्डालप्रामयाजकाः। स्त्रियो वैधव्यहीनाश्च स्वच्छन्दाचरणप्रियाः। चित्रवृष्टिकरा मेघा, मन्दशस्या च मेदिनी। प्रजाभक्षा नृपा, लोकाः करपीडाप्रपीडिताः। स्कन्धे भारं, करे पुत्रं, कृत्वा क्षुब्धाः प्रजाजनाः। गिरिदुर्गं वनं घोरमाश्रयिष्यन्ति दुर्भगाः। मधुमांसैर्मूलफलैराहारैः प्राणधारिणः। एवं तु प्रथमे पादे कलेः कृष्णविनिन्दकाः। द्वितीये तन्नामहीनास्तृतीये वर्णसङ्कराः। एकवर्णाश्चतुर्थे च विस्मृताच्युतसत्क्रियाः। निः–स्वाध्याय–स्वधा–स्वाहा–वौषड्ओंकार–वर्ज्जिताः। देवाः सर्व्वे निराहाराः ब्रह्माणं शरणं ययुः"। इत्यन्तेन १च० कलिस्वभावसुपवर्ण्य भगवतः प्रादुर्भावप्रतिज्ञोक्ता "श्रुत्वा प्राह पुरोब्रह्मा देवानां हृदयेप्सितम्। तच्छ्रुत्वा पुण्डरीकाक्षो ब्रह्माणमिदमब्रवीत्। शम्भले विष्णुयशसो गृहे प्रादुर्भवाम्यहम् सुमत्यां मातरि विभोः कन्यायां त्वन्निदेशतः। चतुर्भिर्भ्रातृभिर्देव! करिष्यामि कलिक्षयम्। भवन्तोबान्धवा देवाः स्वांशेनावतरिष्यथ। इयं मम प्रिया लक्ष्मीः सिंहले संभविष्यति। बृहद्रथस्य भूपस्य कौशल्यां कमलेक्षणा। भार्य्यायां, मम भार्य्यैषा पद्मानाम्ना जनिष्यते। यात यूयं भुवं देवाः स्वांशावतरणे रताः। राजानौ मरुदेवापौ स्थापयिष्याम्यहं भुवि। पुनः कृतयुगं कृत्वा धर्मान् संस्थाप्य पूर्ववत्। कलिव्याजं संनिरस्य प्रयास्ये स्वालयं विभो!। इत्युदीरितमाकर्ण्य ब्रह्मा देवगणैर्वृतः। जगाम ब्रह्मा सदनं देवाश्च त्रिदिवं ययुः। महीमाश्वास्य भगवान् निजजन्मकृतोद्यमः। विप्रर्षे! शम्भलग्रामममाविवेश परात्मकः। सुमत्यां विष्णुयशसा गर्भमाधत्त वैष्णवम्। अहनस्तत्पराश्चादिसेवितश्रीपदाम्बुजम्। सरित्समुद्रागिरयोलोकाःस्थावरजङ्गमाः। सहर्षा ऋषयो देवा जाते विष्णौ जगत्पतौ। बभूव सर्वसत्वानामानन्दोविविधाश्रयः। नृत्यन्ति पितरोहृष्टास्तुष्टा देवा जगुर्यशः। चक्रुर्व्याद्यादि गन्धर्वा ननृतुश्चाप्सरोगणाः। द्वादश्यां शुक्लपक्षस्य माधवे मासि माधवः। जातं दृष्ट्वातुः पुत्रं पितरौ हृष्टमानसौ। धात्री माता महाभागा नाड़ीच्छेदी तदम्बिका। गङ्गोदकक्लेदमोक्षा सावित्री मार्जनोद्यता। तस्य विष्णोरनन्तस्य वसुधाऽदात् पयः सुधाम्। मातृकामङ्गलवचः कृष्णजन्मदिनेऽभवत्। ब्रह्मा तदुपधार्य्याशु स्वाशुगं प्राह सेवकम्। याहीति सूतिकागारं गत्वा विष्णुं प्रबोधय। चतुर्भुजमिदंरूपं देवानामपि दुर्ल्लभम्। त्यक्त्वा मानुषवद्रूपं कुरु नाथा! विचारितम्। इति ब्रह्मवचः श्रुत्वा पवनः सुरभिः सुखम्। सुधीतः प्राह तरसा ब्रह्मणोवचनादृतः। तच्छ्रुत्वा पुण्डरीकाक्षस्तत्क्षणात् द्विभुजोऽभवत्। तदा तत्पितरौ दृष्ट्वा विस्मयापन्न-